

اللهم صل على محمد و آل محمد و عجل فرجهم

بسم الله الرحمن الرحيم

سیر تفصیلی روش درس سوره مبارکه یونس

مرحله اول. مطالعه تدبر سوره یونس با روشهای قبل

بهترین روشها برای این بخش از مطالعات، روشهای تدبری سوره‌ای منحصر به دروس اول تا پنجم می‌باشد.

مدل اول. مطالعه سوره با روش درس اول تدبر سوره‌ای

مدل دوم. مطالعه سوره با روش درس اول و یکی از دروس دوم تا پنجم تدبر سوره‌ای

مدل سوم. مطالعه سوره با روش درس اول و دو درس از دروس دوم تا پنجم تدبر سوره‌ای

بدیهی است هر چقدر در این مرحله متدبر به صورت عمقی‌تر و از روشهای مختلفی که برای او دید ساختاری نسبت به سوره ایجاد کند، سوره را مطالعه نماید در مراحل بعدی از سرعت عمل و دقت نظر بیشتری برخوردار خواهد بود.

مرحله دوم. ترسیم جدول احکام به تفصیل سوره

در این سوره جدول احکام به تفصیل بر اساس آیات ابتدایی سوره و تفکیک آنها به موضوعات دربردارنده‌شان ترسیم شده‌است. نکاتی که می‌توان در ترسیم جدول مورد توجه قرار داد عبارتند از:

- اصولاً در تفکیک آیات برای شکل‌گیری ستون‌ها به تمامی سوره توجه می‌شود تا تفکیک به نحوی صورت پذیرد که کلی‌ترین موضوعات سوره استخراج شود. هر ستون دربردارنده یک موضوع اصلی است.
- در این جدول هم ترتیب رعایت شده و هم موضوعات در کلی‌ترین حالت ممکن تفکیک شده‌اند. بنابراین جدول را می‌توان به صورت عرضی (روابط سطرها) و طولی (روابط ستون‌ها) تحلیل کرد.
- ممکن است آیه‌ای - با وجود اینکه یک جمله است - مشتمل بر دو موضوع باشد. این نکته از وجود آیه مستقل مرتبط به موضوعات مطرح در آیه مورد نظر فهمیده می‌شود. مانند موضوع آیات و کتاب در آیه اول سوره مبارکه یونس که در یک آیه دو موضوع قرار گرفته‌است.
- در این جدول رئوس موضوعات مطرح در یک سوره استخراج می‌شوند. بر این اساس هیچ آیه‌ای نیست مگر اینکه حداقل در یک ستون قرار می‌گیرد. بنابراین قرآن پژوه با مبنا قرار دادن آیات ابتدایی سوره و تفکیک آنها به موضوعات دربردارنده آنها آغاز می‌کند؛ مادامی که به موضوع جدید دست می‌یابد ستونی جدید به جدول اضافه می‌شود و زمانی که دیگر موضوع تکراری باشد به سطر بعدی منتقل می‌شود. این کار تا پایان سوره ادامه می‌یابد.
- اگر در مرحله‌ای از ترسیم این جدول قرآن پژوه نداند آیه مورد نظر دربردارنده موضوعی جدید است یا نه، باید آیه را ستونی جدید قرار دهد. در روند تکمیلی تدبر در سوره آیات این ستون یا در نتیجه فهم موضوع در یکی از ستون‌های موجود قرار می‌گیرند یا دربردارنده موضوعی جدید بوده و ستونی جدید را می‌سازند. بنابراین هر وقت در تشخیص موضوع آیه‌ای تردید بود آن را در ستونی جدا قرار می‌دهیم تا زمانی که در نتیجه تکرار مطالعات محل دقیق آیه تعیین شود.
- ممکن است در سیر ترسیم جدول به آیاتی برسیم که با وجود اشتراک در موضوع از نظر بستر یا خطاب متفاوت باشند. این آیات باید در سطر بعدی و ذیل همان ستون قرار گیرند. به همین جهت آیات مادامی که دربردارنده یک موضوع هستند در یک ستون قرار می‌گیرند و در مواضعی که تغییری در بستر یا خطاب صورت پذیرد به سطر جدید منتقل می‌شوند. مانند آیات ۳۹ و ۴۰ سوره یونس

- در جدول رویکرد حداکثری در نشان دادن پیوستگی موضوعات جزئی در یک آیه است. بنابراین تفکیک در حداقل ممکن و محدود به موضوعات کلی صورت می‌پذیرد و تفکیک جزئی مربوط به سطح ریز موضوعات در نمودار صورت می‌پذیرد. به همین دلیل مبنا در جدول تفکیک حداقلی موضوعات در آیات - به ویژه آیه واحد- است. از همین رو، آیاتی که ذیل یک موضوع دارای پیوستگی سیاقی هستند، معمولاً تفکیک نمی‌شوند.

- همین رویکرد بند قبل در تفکیک بر اساس تغییر بستر یا فضا در میان سطرها نیز وجود دارد. به همین جهت در جدول دیده می‌شود با دسته آیات دارای سیاق ادبی مشابه با هر دو رویکرد برخورد شده است. (برخی موارد تفکیک شده و برخی موارد پیوسته آورده شده) این تفاوت در برخورد به منظور نشان دادن، صحت هر دو نوع برخورد است و مهم‌تر آنکه کاربردی که قرآن پژوه از تحقیق مد نظر دارد، عامل تعیین کننده تفکیک یا عدم تفکیک است.

- گاهی اوقات در جدول یک آیه به دو یا چند بخش تفکیک شده است؛ در حالی که در موارد مشابه، آیه‌ای دیگر با وجود اینکه چند موضوع دارد، در یک ستون قرار گرفته است. دلیل این موضوع نشان دادن تنوع رویکردی است که می‌توان به تفکیک یا عدم تفکیک آیات داشت. اینکه آیه‌ای تفکیک می‌شود یا نه، به کاربردی که قرآن پژوه از جدول انتظار دارد، مرتبط است. بنابراین در این قبیل موارد هم می‌توان تفکیک انجام داد، هم نه. اما به صورت کلی - بنابر آنچه در بند قبلی گفته شد- بنابر عدم تفکیک تا حد امکان است.

مرحله سوم. ارائه گزارش از سیر موضوعات سوره

در این گزارش ستون‌های جدول ترسیم شده در مرحله قبل بیان می‌شوند. در این گزارش رئوس موضوعات مطرح در سوره مربوط به هر ستون بیان می‌شوند؛ در حدی که مجموع موضوعات جزئی بیان شده ذیل هر موضوع کلی طرح شوند.

در ارائه گزارش رابطه میان موضوعات یک ستون تحلیل ارتباط میان موضوعهای جزئی آن ستون مورد توجه نیست. به بیان دیگر در این مرحله تنها گزارش مدنظر است و به تحلیل ستونی (عمودی) نمی‌پردازیم.

سیر موضوعات در این سوره معمولاً جزء به کل است.

مرحله چهارم. تحلیل سطر اول جدول

در این مرحله موضوعات اصلی سوره به جهت مفهومی تحلیل می‌شوند تا ارتباط آنها با یکدیگر کشف شود. بنابراین برای هر ستونی معادل مفهومی مناسبی که تبیین‌گر نحوه ارتباط آن با ستون محوری (همان موضوع محوری) است در نظر گرفته می‌شود.

نکاتی که می‌توان در این مرحله مورد توجه قرار داد عبارتند از:

- می‌توان تمامی موضوعات سر ستون‌ها را به عنوان موضوع محوری انتخاب کرده و عناوین ستون‌ها را با محوریت آن در نظر گرفت.

- در اولین دور ستونی را موضوع اصلی قرار می‌دهیم که با قدرت موضوع نویسی قرآن پژوه در آن بیشتر باشد و این امر را با سهولت بیشتری انجام دهد.

- با توجه به رویکرد کاربردی، قرآن پژوه می‌تواند هر یک از ستون‌ها را که به موضوع تحقیق مورد نظرش نزدیک‌تر است در اولین مرحله بررسی محور قرار دهد.

مرحله پنجم. ترسیم نمودار اجمالی از موضوع محوری

در این مرحله ابتدا آیات ذیل ستونی که به عنوان ستون اصلی انتخاب شده است باید گزاره نویسی شوند.

پس از گزاره نویسی تا حد امکان گزاره‌هایی که دربردارنده یک موضوع مشترک هستند تحت عنوانی واحد قرار می‌گیرند.

سپس موضوعات بدست آمده از ستون محوری را با موضوعات ستون‌ها مقایسه کرده، موضوعات مشترک و متمایز آنها تفکیک می‌شوند. موضوعات مشترک یکی شده و موضوعات متمایز به صورت جداگانه در نظر گرفته می‌شوند.

نهایتاً حاصل جمع موضوعات استخراجی از سطر اول و ستون محوری در یک نمودار با محوریت موضوع مورد نظر ترسیم به صورت دایره‌های متحد‌المرکز ترسیم می‌شوند.

نکته. موضوعات نهایی از سه حال خارج نیستند:

۱. مشترک میان سطر و ستون هستند. مانند انواع مواجهه با آیات که هم در سطر ۱ دیده می‌شود و هم در ستون آیات
۲. تنها مربوط به ستون است. مانند موضوع نذر یا بینات بدون برخی آیات که تنها در ستون آیات دیده می‌شود.
۳. تنها مربوط به سطر است. مانند موضوع آفریننده آیات که تنها در سطر ۱ دیده می‌شود.

بدین ترتیب تمامی موضوعاتی که از سطر و ستون‌ها بدست آمده در نمودار قرار می‌گیرند و هیچ موضوعی از نظر دور نمانده است.

با همین رویکرد در سوره مبارکه یونس از بررسی ستون آیات ۷ موضوع بدست می‌آید که با ۴ موضوع از موضوع‌های سطر اول مشترک است. ۳ موضوع منحصرأ مربوط به ستون ۱ و ۱ موضوع منحصرأ مربوط به سطر ۱ می‌باشد. جمعاً ۸ موضوع که همگی در نمودار اجمالی با محوریت آیات ترسیم شده‌اند.

همین روند را می‌توان با دیگر موضوعات حاصل از ستون‌های دیگر نیز دنبال کرد تا به رسم نمودار رسید.

مرحله ششم. ترسیم نمودار تفصیلی از موضوع محوری

در این مرحله هر یک از ستون‌ها را به صورت جزئی و جداگانه بررسی کرده، ریز موضوعات حاصل از هر یک را دور هر یک موضوعات لایه دوم می‌چینیم؛ تا جایی که تمامی موضوعات سوره حول موضوع محوری مورد نظر سامان یابند و ارتباط آنها با موضوع مورد نظر مشخص شود. (لایه اول همان موضوع محوری و لایه دوم همان موضوعات اصلی و لایه سوم موضوعات فرعی نسبت به موضوعات لایه دوم و به همین ترتیب تا آخر است.)

بدین ترتیب تمامی موضوعات سوره حول یک موضوع که متناسب با رویکرد قرآن پژوه انتخاب شده است در ساختار کلی جایگاه خود را می‌یابند. این نمودار همان نظام موضوعات سوره با رویکرد کاربردی است.

در نمودار بنابر تفکیک ریز موضوعات تا حد امکان است. به همین جهت آیات دارای چند موضوع که در جدول در یک ستون قرار گرفته‌اند، در نمودار به موضوعات جزئی تفکیک شده و هر یک از موضوعات آن، ذیل موضوع کلی‌تر مربوط به خودش قرار می‌گیرد.

مرحله هفتم. گزاره نویسی از نمودار

در این مرحله با توجه به موضوع محوری انتخابی (در این جا آیات) از بخش‌های مختلف نمودار در لایه‌های مختلف آن گزاره نویسی کنیم.

- گزاره استخراجی از نمودار باید به آیات عرضه شوند. در صورتی که پیوستگی سیاقی آیات سوره، گزاره مورد نظر را تایید کنند، گزاره صحیح است؛ در غیر این صورت نشان دهنده وجود خطا در همان موضع از نمودار است.

مرحله هشتم. جمع بندی سوره مبارکه

در این مرحله بنابر تحلیل‌های صورت گرفته به جمع بندی سوره در قالب گزارش می‌پردازیم. این گزارش باید در بردارنده تحلیلی از سوره با محوریت موضوع انتخابی باشد. اگر موضوع انتخابی، اصلی‌ترین موضوع سوره باشد، گزارش ارائه شده در این مرحله به ارائه غرض سوره نیز می‌پردازد.

هم‌چنین در این گزارش می‌توان مجموعه موضوعاتی که در این سوره می‌توانند به صورت محوری مورد بررسی قرار گیرند را تحت عنوان پژوهش‌های پیشنهادی ارائه داد.